

Interview met Nico van der Waals

Usingen, Duitsland, 19 januari 2018

Ciska Mertens en Wouter Lucassen

Op 19 januari werden wij in Michelbach (gem. Usingen) door Nico en de luitiste Sigrun Richter gastvrij ontvangen. Een bijzondere ontmoeting. Zowel Ciska als Wouter kennen Nico al vanaf hun jonge jaren en daardoor was het interview ook een warme reünie. Nico ging met een grote openheid op onze vragen in en Sigrun gaf waardevolle aanvullingen. Het onderstaande is geen woordelijk verslag: het is ónze compositie van wat Nico allemaal met ons heeft gedeeld. Maar we hebben onze tekst aan hem voorgelegd en hij bevestigde dat dit het verhaal is dat hij ter gelegenheid van zijn erelidmaatschap van de Nederlandse Luitvereniging over zijn leven en werk wilde vertellen.

Het begin

Ik was helemaal gek op gitaarspelen. Op het Muzieklyceum in Amsterdam had ik les bij Hans Verzijl. Ik speelde op een instrument dat door Theo Dellen was gebouwd. Maar het begon in mij te kriebelen: ik wilde zelf een gitaar maken. Ik zat in militaire dienst en werkte als technisch tekenaar, waarvoor ik was opgeleid. Tussendoor zat ik altijd tekeningen van gitaren te maken en als mijn meerdere eraan kwam, legde ik ze gauw onder het werk dat ik geacht werd te doen. Uiteindelijk kwam het ervan en heb ik op de keukentafel bij mijn ouders mijn eerste gitaar gebouwd. Ik had het allerslechtste hout van Theo gekregen en ik boog het op een kachelpijp. Mijn leermeester was *Make your own Spanish guitar* van Sharpe, dat Theo mij had aangeraden, maar verder hield hij alles geheim. Hoe die gitaar klonk? Daar praten we nu niet meer over...

In 1959 trad Andrés Segovia op in Amsterdam, in de Grote Zaal van het Concertgebouw. Ik was erachter gekomen waar hij logeerde. Ik denk dat het in het Carlton Hotel in de Vijzelstraat was. Ik als beginnend gitaarbouwer met een van mijn eerste instrumenten naar hem toe... Vanuit de lobby werd er naar de kamer van Segovia gebeld. Ik kreeg hem aan de telefoon, het bleef stil aan de andere kant van de lijn, maar toen ik vroeg of ik hem een gitaar mocht komen laten zien, mocht ik naar boven. De meester was gekleed in een zijden kimono. IJlings verdween een dame – zijn vrouw, vermoed ik – naar een zijkamer. "Ik bouw gitaren, wat vindt u ervan?" Segovia reageerde welwillend: "Nice guitar, but I am not sure if it carries". Voor hem was de projectie in een grote zaal natuurlijk heel belangrijk.

Vijf jaar later vestigde ik mij officieel als gitaarbouwer. Ik was leraar en leerling tegelijk. Autodidact dus, en dat ben ik eigenlijk altijd gebleven. In datzelfde jaar trouwde ik met Tilly. Later zou Tilly in mijn bovenbladen prachtige rozetten snijden en de zangbodems van klavecimbels decoreren. Zo begon mijn loopbaan, die liep van Amsterdam via Obdam, Oudkarspel en Nederhemert-Noord naar Usingen en Monterone (Italië).

De luit

Gusta Goldschmidt, die van huis uit klaveciniste was – en die bij Wanda Landowska had gestudeerd – had veel belangstelling voor de luit gekregen. Zij kende mij al als gitaarbouwer; ik had voor haar dochter Anne van Royen een gitaar gebouwd. Zelf speelde Gusta op luiten van Hans Jordan. Dat waren goed gemaakte instrumenten, maar met een heel kleine klank. In die tijd was er nog bijna niets bekend over hoe historische luiten werden gebouwd. Later had ze een luit van de Zwitserse bouwer Sandro Zanetti. In de periode dat ik met luitbouw begon – ik denk dat dat omstreeks 1967 is geweest – heb ik aan Gusta veel te danken gehad, maar ze kon me ook ongelooflijk op mijn nek zitten: haar kritiek was soms genadeloos. Julian Bream kwam ook geregeld bij haar thuis. Hij speelde op luiten van Goff en van David Rubio. Het waren zwaar gebouwde instrumenten, dus als hij op een luit van mij "gas gaf", dan klonk dat natuurlijk niet.

Hoe mijn eerste luit was? Een monstrum!

Gusta heeft me gestimuleerd eens naar Nürnberg te gaan, waar Friedeman Hellwig werkte als restaurateur van historische muziekinstrumenten in het Germanisches Nationalmuseum. Die had veel instrumenten onderhanden, die veelal open lagen en heel precies konden worden gemeten. Daar is toen op een gegeven ogenblik ook een bijeenkomst geweest van bouwers van het eerste uur. Het was zoeken, zoeken en nog eens zoeken naar de klank die je in gedachten had en natuurlijk ook naar de speelbaarheid van het instrument. Dan weer dikker, dan weer dunner. Altijd maar zoeken.

Tachtig

Of er een moment was dat ik tevreden was met wat ik maakte? Daar moet ik eerst tachtig voor worden! Natuurlijk heb ik wel op een gegeven ogenblik het gevoel gekregen van "Zo is het goed, dat blijf ik maken". Maar na een tijdje kreeg ik nieuwe ideeën om de klank nog mooier te maken. Leven is leren!

Ik heb in mijn leven heel veel goede feedback gehad, van Michael Schäffer, van Toyohiko Satoh, van Paul O'Dette, om maar een paar mensen te noemen die belangrijk voor me zijn geweest. En nu heb ik al weer heel veel jaren, en elke dag nog, geleerd van Sigrun Richter. Ik was al bekend om mijn barokluiten, maar bij Sigrun kon ik horen hoe mijn renaissanceluiten zich over langere tijd ontwikkelden. Zo ontdekte ik dat de chanterelle niet warm genoeg was.

Door Sigrun heb ik ook bijzondere projecten ondernomen, zoals het met metalen snaren bespannen van een chitarrone. Hét grote vraagstuk was hoe je de kam zo kon bouwen dat een goede snaarspanning mogelijk werd waardoor de klank "body" had. Ik gebruikte gewichten om mijn constructies te testen.

Het klankideaal

Zelf ben ik niet blijven spelen. Maar ik hoor alles uitstekend, of het nou een plank hout is die een bovenblad moet worden of een instrument dat af is, of bijna af. Heel vaak kan ik Sigrun beluisteren wanneer ze op een door mij gebouwde luit speelt, tijdens het studeren of in een concert. Door de dialoog met haar heb ik nóg beter leren luisteren. En mijn klankideaal blijft zich ontwikkelen. Dus er is geen sprake van een vast punt waarvan je kunt zeggen dat je het op een gegeven ogenblik hebt bereikt. Dat punt blijft aan de horizon.

Goede nieuwe instrumenten ontwikkelen zich altijd verder. Een goede aanslag is toonaangevend! Het is dus naïef om te denken dat een klant vanaf dag 1 helemaal blij zal zijn met een nieuwe luit. De speler moet het instrument ontdekken en het instrument moet in de handen van de speler de tijd krijgen zich te ontwikkelen.

De besnaring speelt bij dit alles natuurlijk een enorme rol. Zelf werk ik niet met nylon of carbon op het eerste koor, omdat dit veel te veel boventonen geeft. Mimmo Peruffo heeft al veel bereikt met al zijn vernieuwingen en verbeteringen, nu weer met die *loaded nylgut* snaren; dat vind ik een heel interessante ontwikkeling.

Leermeester?

Wat anderen van mij hebben geleerd? Ik heb in de loop van al die jaren eigenlijk maar een paar leerlingen gehad, onder andere Daniël Royé, die in 1981 als vioolbouwer in Amsterdam is begonnen. Nu ben ik gevraagd om in Monterone – *Castello del Liuto* – Sestino (Arezzo) een cursus of workshop te geven aan jonge getalenteerde bouwers, maar ik moet er hard over nadenken wat de beste vorm voor zo'n masterclass is. Ik vind dit niet eenvoudig, omdat ik altijd zo lekker in mijn eentje werk... En moet ik al mijn geheimen wel prijsgeven? Maar als jongeren zich openstellen en als ze leergierig en integer zijn, dan zal ik mij ook meer openstellen. De geïnteresseerden hopen dat het spoedig plaatsvindt en wellicht gaat het in 2019 gebeuren.

Overigens blijft de belangrijkste les aan een bouwer: nooit opgeven.

Voorkeuren?

Eigenlijk heb ik geen voorkeur om een bepaald soort instrument te bouwen. Het is allemaal mooi om te doen en elk type luit heeft zijn eigen uitdagingen. De kleinste luitjes zijn het moeilijkst: soms maak ik ze drie keer open om aan de balkjes te werken voordat ik tevreden ben.

De restauratie van de barokluit van Laurentius Greiff uit 1613 voor Toyohiko was een uniek project, een ongelooflijk lastige job. Ik heb klassieke maar ook de meest exotische

technieken gebruikt om het bovenblad te restaureren, maar toen het af was klonk het als karton... Maar na het samenvoegen was het, o wonder, opeens prachtig.

Natuurlijk heb ik me, maar dat is al weer lang geleden, ook op andere paden begeven: altviolen en klavecimbels. Ik heb zes grote Dulcken klavecimbels gebouwd met twee manualen, want die Vlaamse instrumenten vond ik het mooist, en ook een pianoforte naar Anton Walter. Maar op een gegeven ogenblik heb ik mijzelf wel de vraag gesteld: moet ik dat wel allemaal blijven doen? Bovendien waren strijkinstrument eigenlijk niet zo mijn ding. Je bent er een half jaar mee bezig en intussen blijven de luiten maar liggen.

Klavecimbels vond ik wel heel erg spannend. Ik spelde *Three centuries of harpsichord making* van Frank Hubbard (mijn Engels was toen nog niet zo goed). Klavecimbels en luiten: het zijn enerzijds natuurlijk heel verschillende werelden, maar er is wél verwantschap. Bij een luit moet in die korte toon, die eigen is aan het instrument, alles gezegd kunnen worden en dat is bij een klavecimbel eigenlijk net zo.

Ik heb maar één keer in mijn loopbaan een middeleeuwse luit gemaakt; naar het beroemde fresco *Triunfo de Venus* in Ferrara. Het probleem was natuurlijk dat er geen enkele middeleeuwse luit nog als voorbeeld kan dienen, want er bestaat er geen meer. Dus wat zijn de maten? De grootte van het hoofd en de handen is praktisch hetzelfde als van de moderne mens. Daarop heb ik mijn berekeningen gemaakt zodat ik de luiten op dat fresco kon omzetten in bruikbare maten voor de luit die ik ging maken.

Waar zijn je instrumenten?

Vanaf 1967 heb ik ongeveer 250 à 300 luiten gebouwd, die hun weg hebben gevonden in heel Europa, de USA en Japan. Van barok- en klassieke gitaren heb ik alle uitsparingen van de rozetten nog. Daardoor weet ik precies hoeveel gitaren ik heb gebouwd. Het is wel fijn als ik een instrument van mij nog eens *live* terug hoor.

De toekomst

Over gezondheid heb ik niet te klagen en ik werk nog steeds, zij het in een iets rustiger tempo dan vroeger. Het is belangrijk om elke keer weer de volledige concentratie te kunnen opbrengen die het bouwen van een instrument van je vraagt. Ik zie ernaar uit om dit jaar weer naar Nederland te komen en luitspelers en collega's te ontmoeten. Nederland is toch mijn basis geweest, maar nu heb ik in Duitsland mijn grote werkplaats opgebouwd en ben ik ook veel in Italië. Het was vorig jaar al zo bijzonder dat Michael Lowe, Stephen Murphy en ik in Füssen tijdens het Europese Luit Festival met z'n drieën bij elkaar waren. Dierbare collega's van het eerste uur, die ik weer hoop te ontmoeten.

Pioniers waren we.